

Revus

Journal for Constitutional Theory and Philosophy of
Law / Revija za ustavno teorijo in filozofijo prava

17 | 2012

Pravo, nogomet in nauk o razlaganju

Igrati fudbal rukama

Playing Football with Hands

Éric Millard

Translator: Jasna Mitić

Electronic version

URL: <http://journals.openedition.org/revus/2201>

DOI: 10.4000/revus.2201

ISSN: 1855-7112

Publisher

Klub Revus

Printed version

Date of publication: 10 juin 2012

Number of pages: 19-34

ISSN: 1581-7652

Electronic reference

Éric Millard, « Igrati fudbal rukama », *Revus* [Online], 17 | 2012, Online since 10 June 2014, connection on 21 April 2019. URL : <http://journals.openedition.org/revus/2201> ; DOI : 10.4000/revus.2201

All rights reserved

Eric Millard*

Igrati fudbal rukama

SLOV. | *Nogometna igra z roko*. Pravoslavci pogosto uporabljajo prisposodobu igre pri ponazoritvi nekaterih ključnih vprašanj filozofije prava. V tej razpravi je uporabljena prisposodba nogometnega prekrška igre z roko, da bi s tem na novo osvetlili pojem »prekrška« zoper pravila in pojem »duha« pravil. Avtor pokaže, da so prekrški del igre, saj so opredeljeni s pravili, ki prekrškom hkrati pripisujejo določene posledice. Prav zato je tudi strateško rabo prekrškov treba šteti kot del igre. – Članek na tem mestu objavljamo v srbskem prevodu Jasne Mitić in v francoskem izvirniku.

Ključne besede: pravila igre, raba pravil, prekrški zoper pravila

1 METAFORA IGRE U PRAVNOJ TEORIJI

Metafora igre, i naročito metafora sportske igre, često se susreće u teorijskim radovima pravnika ili filozofa prava. Teoretičari prava koriste ovu metaforu za čitav niz stvari: posebno za određivanje i karakterizaciju nekog normativnog sistema, analizu funkcionisanja normativnog sistema, analizu modaliteta tumačenja, objašnjenje ili opisivanje normativnog sistema, proučavanje pitanja odnosa među normativnim sistemima. Ova poslednja stavka sigurno takođe privlači pažnju pravnika u poslednjih nekoliko godina kada, sa profesionalizacijom sporta, treba razumeti kako se pravni poreci, nacionalni i međunarodni, uklapaju sa nedržavnim pravnim porecima: sportski savezi, nacionalni i međunarodni olimpijski komiteti, Sportski arbitražni sud, itd., na primer, kad se radi o zabrani pristupa sportskim takmičenjima zasnovanoj na državljanstvu, ili sankcijama zbog ponašanja suprotnog sportskim pravilima, kao što je doping. Ovaj aspekt nije bez teorijskih problema, ali to nije ono što primarno navodi teoretičare prava da razmišljaju na temu metafore igre.

Među teoretičarima prava koji pribegavaju ovoj metafori, možemo citirati Harta u *The Concept of Law*¹, i Rosa (Ross) u *On Law and Justice*². Za Harta, metafora kriketa, i naročito metafora zapisničara (*scorer*) je upotrebljena da posebno uvede pitanje validnosti, pravilo prepoznavanja i njene društvene dimenzije,

* eric.millard@u-paris10.fr | Centar za teoriju i analizu prava, Univerzitet Paris Ouest Nanterre La Défense.

1 Herbert L.A. Hart, *The Concept of Law*, 2nd Ed., Oxford, Clarendon Press, 1994.

2 Alf Ross, *On Law and Justice*, University of California Press, 1959.

i da odbaci hipotezu da pravo može da bude ono što odluči sudija u postupku, na isti način kao što je kriket nešto drugo od diskrecione odluke zapisničara (*scorer's discretion*): ako se u toku jednog meča kriketa zapisničar previše udalji od onoga što je opšte prihvaćeno kao “pravila igre”, to više neće biti kriket nego prosta diskrecija beleženja. To više neće biti ista igra, a možda to uopšte više i neće biti igra. Za Rosa, čiji je teorijski pristup u osnovi kritikovan kroz metaforu kriketa kojom se Hart služi, metafora posmatrača igre šaha uvodi pitanje o tome šta je pravo i pitanje isključenosti posmatrača: to je samo upućivanje na pravila koja organizuju fenomen šaha, koji sa strane prati onaj koji ga ne igra, bude jedan fenomen, tj. da može biti shvaćen od strane posmatrača kao fenomen “šahovske igre”: jedna specifična i organizovana radnja.

Ima nesumnjivo dosta plodnih tačaka u korišćenju ove metafore igre, čak i ako rezonovanje po analogiji nikad nije odlučujuće i služi samo da istakne tipove problema koje svaka teorija prava treba direktno da razjasni. Ali možemo se jednako pitati u vezi sa izvesnim poteškoćama i nedostacima (u najmanju ruku, da li je moguće, da me moje lično nepoznavanje ovih igara navodi da vidim poteškoće i nedostatke tamo gde ih nema).

Prvi nedostatak, u svakom slučaju prva zanimljivost, leži u tome što Ros analizira fenomen prava prema analogiji (izvesna ograničenost) sa fenomenom šaha: šahovska igra je verovatno jedna od igara gde se najmanje oseća potreba za arbitražom, tj. postavljanjem autoriteta koji ne igra nego donosi odluke, usmerava igru, sankcioniše propuste u pravilima igre, tumači pravila igre i najzad određuje ishod igre. Ima očigledno takmičenja, ponekad, sa arbitrima. Ali složićemo se da je to igra koja se najčešće igra u neformalnom okruženju, bez drugog arbitra osim samih igrača. To možda nije najbolje prilagođena analogija da uvede u neku teoriju koja se bavi efektivnošću odluka određenih autoriteta neki element koji produbljuje funkcionisanje pravnog fenomena i njegov opis.

Drugi nedostatak bez sumnje leži u slabom kapacitetu za objašnjavanje analogije kriketa koju je upotrebio Hart. Ako opšta teorija prava želi sredstvo da govori o pravu, bez drugog preciziranja, možda se može reći da ona govori o pozitivnom pravu, dakle ako ta učenja i konceptualizacije treba da dozvole da se razume čitav sistem pozitivnog prava i da ga razumeju svi zainteresovani za pozitivno pravo uopšte ili za bilo koji sistem pozitivnog prava, analogija je nesumnjivo loše izabrana budući da kriket, izgleda, nepopravljivo ostaje hermetički zatvoren za sve one koji nisu upućeni u britansku kulturu, kao što bi možda jednom Englezu koristila korida ili boćanje. Međutim, čak i ako možemo da razumemo da je Hart imao nameru da govori o sportu koji su njegovi prvi čitaoci razumeli, nacionalni razlog (ili socio-kulturološki) nije bio odlučujući: mnogi drugi sportovi su britanskog porekla, i neki među njima čak igrani u Oksbridžu, mnogo su univerzalniji i možda bliži onome što su društvene veze u stvarnom svetu. Sa druge strane, tačno je da za prosečnog čitaoca sa ostrva,

šta god da se dešava van ostrva, analogija sa kriketom predstavlja interes: nas realno postavlja ispred fenomena o kojem ne znamo ništa, i čiju socijalnu (učestalost ponašanja) i normativnu (pravila koja ga određuju) dimenziju treba da razumemo. Jedan od mogućih i korisnih projekata u aktuelnoj teoriji prava bilo bi ponovno pisanje klasika pravne teorije u pogledu razumljivijih metafora, na primer, počevši od analogije sa nekim sportom koji je univerzalno rasprostranjen kao što je fudbal, iako, u mom slučaju, lične preferencije ne idu u prilog ovom sportu. To, međutim, očigledno nije ono što pokušavam da istaknem.

Treći nedostatak mogao bi da leži u činjenici da, koja god bila odabrana igra, metaforu ne treba koristiti do kraja. To je svakako moguće, ako se ozbiljno shvati da je igra idealna predstava prava, i da njeno razumevanje omogućava da se istaknu različita pitanja koja su takođe pitanja teorije prava, i da uvedu ostala pitanja kao ova. Jedno od tih pitanja može biti ono o pogledu morala u vezi sa kršenjem pravila. Moram reći da je to pitanje koje me se ne tiče toliko, nesumnjivo zato što me moj teorijski teret koji definitivno nije kognitivistički vodi ka mišlju da ispravnost prava nije moralna ispravnost i da je kršenje pravnih pravila pitanje koje treba sagledati samo iz ugla pravnog poretka. Ali postojanje tog moralnog pogleda mi ne izgleda sporno i činjenica da taj pogled, viđen iz jednog metateorijskog ugla, koji nije objektivno utemeljen ništa ne znači.

2 PROBLEM

U akademskom životu ima momenata suživota koji ga čine podnošljivim: kada se, na primer, u okviru jednog univerzitetskog susreta nađemo na piću ili obroku i kada diskutujemo o stvarima i ostalima. Uprkos temi, očigledno, naši filozofski koncepti se pronalaze u tim diskusijama, čak i kada su suprotne teorijama prava. Imao sam priliku i zadovoljstvo da u više navrata podelim takve trenutke sa profesorom Zenonom Bankovskim (Zenon Bankowski) sa Univerziteta u Edimburgu, dr Klaudijem Mišelonom (Claudio Michelon) sa Federalnog univerziteta Rio Grande do Sul i Edimburga i profesorom Fernandom Atriom sa Univerziteta u Čileu. Neizostavno, u jednom trennutku razgovora, on se okreće fudbalu (nikada se nije desilo da se četiri pomenute osobe nađu oko nekog drugog sporta, kao što su kriket ili ragbi) i on postaje živ, u tolikoj meri da je to postalo uobičajeno, jer smatramo da moramo da iznesemo naše argumente na tu temu. Mi naravno ne navijamo za iste timove. Naši akademski interesi i naše filozofske koncepcije su svakako različite, čak suprotstavljene: Zenon Bankovski po pitanju morala podržava ideje koje su radikalno u suprotnosti sa mojima. Tokom tih razgovora, koje mi u Francuskoj nazivamo kafanskim razgovorima, mi ponovo odigravamo utakmice, komentarišemo činjenice iz mečeva i iz njih izvlačimo posledice, za izvesne pouke, za drugačije tehnike, najzad za drugačija pravila. Kao što to rade i drugi zaljubljenici ovog sporta, kada jednom izrazi-

mo svoje divljenje prema određenim igračima i određenim akcijama, suština razgovora se usmerava ka dve teme: greške igrača i greške sudija. To je tema gde slaganje skupa, sistematično, ostavlja mesta neslaganjima. Za neke, čiji je Zenon Bukovski predstavnik, ove greške odražavaju, bilo da su dobrovoljni čin igrača, ili predstavljaju lošu procenu sudije, ne samo greške protiv pravila igre, nego takođe i naročito moralne greške protiv duha igre: one su dovoljne da se obezvredi rezultat, i moraju da pozovu na modifikaciju pravila same igre, kako bi ih učinila suštinski nemogućim. Kakve treba da budu te modifikacije nije uvek jasno: uvođenje video arbitraže ili mogućnosti prigovora kada se meč već završi; ali u svakoj hipotezi, postojanje takvih grešaka treba da vodi do mogućnosti da se poništi rezultat meča i čak da se preokrene rezultat u korist ekipe koja je bila žrtva protivničkog igrača ili sudije. Za ostale, među koje spadam i ja, sve te greške spadaju u incidente igre, koje treba ceniti samo na osnovu pravila igre, i koje čine sastavni deo igre, i ne postoji nijedan razlog koji zahteva nasilnu promenu pravila zbog proste činjenice da ona mogu biti nepoštovana od strane igrača ili arbitra. Ukratko, Zenon Bankovski mi je zamerio da nemam moralnu koncepciju fudbala prihvatajući mogućnost grešaka, a ja sam njemu odgovorio da bi želeći da transformišemo pravila da bismo isključili tu mogućnost (ako zamislimo da bi to bilo moguće), to promenilo fudbal u nešto drugo što više ne bi bio fudbal, i to drugo bi bilo prilično dosadno.

3 PRAVILA FUDBALSKE IGRE

Dovoljno je jasno da se iza ovih stanovišta krije čitav niz argumenata koji su isti oni koji nam dozvoljavaju da koristimo u teoriji prava, i koji obeležavaju naše različitosti. Pravila fudbalske igre (zvana Fudbalska pravila) ustanovljena su od strane *International Football Association Board* (IFAB), i njihovu prvu polovinu sastavili su predstavnici *Fédération Internationale de Football Association* (FIFA), a drugu predstavnici britanskih federacija, i ima ih 17.

Ona izričito propisuju (pravila br. 5 i 6) prisustvo jednog arbitra i njegovih asistenata, i da su odluke arbitra o činjenicama u vezi sa igrom bez prigovora, sa izuzetkom njegove diskrecije da sam promeni odluku sve dok se igra ne nastavi. Ako neko pravilo propisuje (pravilo br. 12) status prekršaja i antisportskog ponašanja, ono se tiče samo navedenih prekršaja (među kojima je i namerno dodirivanje lopte rukom osim u slučajevima kada je to dozvoljeno), koji u toku meča podležu navedenim sankcijama (direktni i indirektni slobodni udarci, penali, upozorenja i isključenja).

Pored ovih pravila same igre postoji takođe i disciplinski kodeks ustanovljen od strane FIFA, ali taj kodeks nema efekta na samu igru: on sankcioniše izvesna ponašanja ili stavove, individualne ili kolektivne, u okviru igre i izvan nje, ali te sankcije kada su proistekle iz radnji u toku jednog meča nemaju efekta na meč u

okviru koga su se odigrale: na primer, suspenzije igrača ili igranje pred praznim stadionom u budućnosti, kazne, razrešenja, itd...

Naročito, i za razliku od kriketa, bliskom Hartu, koji u aktuelnoj verziji *Pravila kriketa* u svojoj preambuli ističe da „*Kriket je igra koja duuguje mnogo od svoje jedinstvene draži činjenici da se ne igra samo poštujući Pravila nego jednako i poštujući Duh igre. Svaka radnja koja se proceni da je suprotna tom duhu šteti samoj igri. Kapiteni su glavni čuvari ovog duha lojalne igre.*“, u *Fudbalskim pravilima* nema pozivanja na duh igre, pa tako ni osnova za sankciju zbog nedostatka duha igre: Pravilo 18, često pogrešno navođeno da se istakne kako sudija treba da poštuje ne samo 17 ustanovljenih pravila, već takođe i duh igre, jednostavno nije pozitivno pravilo fudbalske igre.

4 IGRA NOGAMA I IGRA RUKOM

Među klasičnim prekršajima koji se nalaze u komentarima ljubitelja fudbala je, naravno, i igranje rukom. Fudbal, kao što mu i samo ime govori, jeste igra koja se uglavnom igra nogama, i eventualno drugim delovima tela, ali ne i rukama. Fudbalska pravila naročito propisuju slučajeve kada se lopta može (ili mora) dodirnuti rukama: na primer prilikom ubacivanja lopte iz auta, lopta mora da se ubaci sa obe ruke (pravilo br. 15) i golman može u svom šesnaesteru, pod izvesnim uslovima, da dotakne ili uhvati loptu rukama. Pošto se radi o fudbalu, igranje rukom je, pored akta nasilja, često viđeno kao najneprihvatljiviji prekršaj, najsuprotniji duhu igre. Štaviše, i svakako u vezi sa onim što je fudbal postao u najmanju ruku u svojoj posrednoj verziji (više od sporta i od profesionalnog sporta, strast, religija, sa svojim pratećim pojavama, nasiljem, nacionalizmom, finansijskim interesima, itd.), često se na takvoj vrsti prekršaja, sviranim ili ne, kristališu najoštirije kritike. Upravo protiv takve vrste prekršaja je i Zenon Bankovski, čak i ako je njegov pristup odmereniji od izvesnih pristupa navijača. Njegov argument je sledeći: jedno igranje rukom, čak iako je ono bilo sankcionisano u toku igre od strane sudije, i još više ako nije, narušava samu igru pošto je imalo presudan uticaj na igru, na primer, dovodeći do toga da jedna ekipa postigne gol, ili da ne postigne gol; ono je moralno neprihvatljivo jer je suprotno samom duhu igre; fudbal je igra u kojoj se koriste noge (i glava) da se postigne više golova od svog protivnika: kada se igra rukama da se to postigne, to više nije fudbal. Jedan argument koji ne može da ne bude u vezi sa argumentom Gustava Radbruha (Gustav Radbruch)³ koji jedan veliki deo

3 Gustav Radbruch, *Gesetzliches Unrecht und übergesetzliches Recht*, *Süddeutsche Juristenzeitung* (1946). O Radbruhojvoj formuli, videti posebno Brian H. Bix, *Radbruch's Formula, Conceptual Analysis and the Rule of Law*, u: Imer B. Flores & Kenneth E. Himma (eds.), *Law, Liberty and the Rule of Law*, Springer (Ius Gentium n° 18), 2011, i Stanley L. Paulson, *Radbruch on Unjust Laws: Competing Earlier and Later Views?*, 15 *Oxford Journal of Legal*

aktuelne teorije prava, naročito Robert Aleksi (Robert Alexy)⁴, preuzima: posebno nepravedno pravo, nije pravo.

Međutim, stvari mi deluju nešto komplikovanije, kao i problemi na koje se odnosi metafora u teoriji prava: pitanje nepoštovanja pravnog pravila, i pitanje reakcije sistema, u sankciji ponašanja kao u evoluciji pravila. Uopšte nije izvesno da je svako igranje rukom, čak ograničavajući pažnju na one koji su bili odlučujući za rezultat fudbalske utakmice, označava iste probleme, ako smatramo da tu mora da postoji problem, i da ima dakle isto značenje koje donosi iste zaključke, bili oni moralni ili normativni. U suprotnom, verujem da bismo lako mogli da razlikujemo različite situacije, i to predlažem da sada uradimo u pogledu tri događaja od kojih su najmanje dva realna (prvi je možda legendaran, nijedan istoričar nikada nije potvrdio da se zaista i dogodio): (navodno) igranje rukom Vilijema Veba Elisa (William Webb Ellis) novembra 1823. u toku jedne fudbalske utakmice u gradu Ragbi u Engleskoj; ruka Tijerija Anrija (Thierry Henry) na Stadionu Francuska 18. novembra 2009. (jedna skorija i možda manje elegantna verzija igranja rukom nego što je „*mano de dios*“ Diega Armanda Maradone za vreme svetskog prvenstva u Meksiku 1986.); najzad, ruka Luisa Suareza 2. jula 2010. za vreme svetskog prvenstva u Južnoj Africi.

5 IGRA RUKOM KAO IZRAZ ODBIJANJA SAME IGRE

Prema legendi ragbija, ova igra se rodila jednog dana u novembru 1823. kada je u toku jedne fudbalske utakmice, jedan mladi student koledža u Ragbiju uhvatio loptu obema rukama i otrčao da ostavi loptu u gol, tj. iza zadnje linije koja označava kraj terena. Razlozi koji su naterali Veba Elisa da reaguje ovako ostaju nerazjašnjeni: možda je mislio da je tako lakše da se postigne pogodak; možda je taj gest smatrao elegantnijim iz jednog estetskog ugla; možda iz njegovog ugla shvatanja razuma, jedan sport koji igraju ljudska bića treba da koristi istovremeno sve svoje udove, pod pretnjom da postane, kao što u Francuskoj kažu ljubitelji ragbija kada govore o fudbalu, sport pingvina; možda je smatrao da je igra koju je igrao jednostavno dosadna. Pa ipak, to je ono što je Veb Elis prema legendi uradio. U stvari, mi čak i ne znamo kakav je bio fudbal 1823., a njegova pravila je kodifikovao Ebenser Kob Morli tek 1863., četrdeset godina posle ove radnje koja se navodno dogodila. Možemo takođe videti u muzeju Gugenhajm (Guggenheim) u Njujorku jednu vrlo lepu sliku francuskog naivnog slikara Anrija Rusoa (Henri Rousseau) naslikanu 1908. i nazvanu *Igrači fudbala*, na kojoj položaj tela igrača, i lopte, čini se pokazuje da se fudbal igrao... rukama. Ali niko ne bi trebalo da osporava, a o čemu ova legenda govori, da je

Studies (1995) 489, 489–90.

4 Robert Alexy, *The Argument from Injustice: A Reply to Legal Positivism*, Oxford University Press, 2002.

ragbi nastao iz jednog prekršaja počinjenog u jednog drugoj igri. I ono što je trebalo da bude prekršaj prema pravilima te igre je postao osnivački mit za jednu novu igru, tako da trofej koji se dodeljuje pobedniku svetskog kupa u ragbiju nosi ime Veba Elisa, onoga koji je napravio taj prekršaj.

Ono što još možemo lako da zamislimo, je da je akt koji je učinio Veb Elis više od prekršaja igranja rukom pred očima fudbalskih pravila: to je izraz odbijanja same igre. Grob Veba Elisa u Mentonu je međutim ukrašen ovim epitafom: „Vilijam Veb Elis, sa jednim savršenim prezirom prema pravilima fudbala koji se igrao u njegovo vreme, je bio prvi koji je uzeo loptu u ruke i potrčao sa njom, na taj način stvorivši prepoznatljiv karakter ragbija.“ U jednom neodređenom trenutku, taj akt je imao jedan veći uticaj, i na ostale igrače, koji su potekli ili ne iz te iste fudbalske igre, koji su u njemu pronašli svoj interes, iz najrazličitijih razloga, i razvili iz tog osnivačkog čina pravila da bi ustanovili i organizovali jednu novu igru koja se zove ragbi: hvatanje lopte rukama nije više prekršaj u pogledu novih pravila, ništa više nego da se uđe u nasilan kontakt sa protivnicima pod određenim uslovima; pa ipak bilo je odlučeno da se promeni oblik lopte, i da se ustanove pravila koja generalno neće imati nikakvog smisla za fudbal, kao što su obaveza da se lopta rukama ne baca prema liniji cilja unapred (ovo očigledno ne bi imalo nikakvog smisla jer je hvatanje lopte rukama u fudbalu zabranjeno). Lično smatram da su ova pravila i igra koju čine dosta superiornija od fudbala. I da su pravila koja se tiču suđenja u njoj bolja: sudija može privremeno da isključi igrača; može se sudiji pustiti video da ustanovi šta se zaista desilo; može da preokrene prekršaj u tuđu korist ukoliko se ekipa koja ga koristi nesportski ponaša (ako sama isteruje pravdu); može da sankcioniše ekipu koja koristi prekršaj ako se buni dosuđujući penal protiv nje; može takođe da dosudi kazneni esej ako ekipa koja se brani karakterističnim prekršajima ne omogućava ekipu koja napada da postigne poen (dakle da uradi tako kao da je ekipa koja napada postigla poen i njoj dodeli poene koje nije postigla); može još i da ne dosudi prekršaj ako je ekipa nad kojom je učinjen prekršaj u prednosti, a zatim ako se ta prednost ne iskoristi, da se vrati na prekršaj; naročito mora, za razliku od sudije u fudbalu, da opravda sve svoje odluke, i da stalno komunicira sa svim igračima da ih upozorava da su kažnjivi i da će biti kažnjeni ako ne zadrže svoju poziciju (to je naročito način da se razume velika misterija šta je to ofsajd). Ali to je samo izraz mojih preferencija. Zbog svega toga, jasno je da je fudbal jedna igra sa svojim pravilima, a ragbi druga, sa svojim pravilima. Upravo je tu značaj gesta Veba Elisa: ustanoviti raskid putem jednog čina koji, kao prekršaj u fudbalu, odbacuje pravila te igre da bi se ustanovila jedna druga radikalno različita po svom sadržaju: revolucija, koja je od onoga što je stari sistem cenio kao prekršaj napravila jednu istorijski prvu tvorevinu.

I to je upravo ta vrsta stvari koja se takođe događa kada govorimo o političkoj revoluciji, mirnoj ili ne, i činu osnivanja.⁵ U većini slučajeva, verovatno je da je čin osnivanja takođe, u pogledu pravila koja odbacuje, jedan prekršaj. Ali nije za pravila koja ustanovljava. Engleska, američka i francuska revolucija modernog vremena, kao i sve one koje su sledile do arapskih revolucija te godine, poznaju tu ambivalentnost. I to je upravo ta ambivalentnost koja vodi ka prekidu između dva sistema, u tački u kojoj nije moguće reći da jedan nastavlja drugi prosto modifikujući sadržaj pravila koje je sadržao prvi sistem. Takvi akti nemaju u sebi značenje prekršaja, i to je upravo razlog zbog kojih jedan moralni pogled na njih ne bi bio ispravan pogled; oni imaju samo normativno značenje koje se odnosi na jedan sistem, koji im daje validnost ili nevalidnost (koji ostavlja otvoreno pitanje njihove moralne validnosti, npr. sa tačke gledišta jednog datog moralnog sistema).⁶ Naravno, obično, novi sistem potpuno potisne stari, ukoliko je novi sistem efikasan. I zbog toga preuzimamo i stari i novi kao sisteme prava. Upravo ovde analogija sa sportom ima svoje granice. Ragbi nije potpuno potisnuo fudbal, i sam ragbi je bio odbacivan dok američki univerziteti 1876. nisu usvojili opšta pravila da bi igrali jednu kolektivnu igru, dok su prethodni susreti koji su međusobno igrani bili sastavljeni od dva poluvremena, jedno poluvreme je igrano prema pravilima fudbala, a drugo prema pravilima ragbija: to je bio *američki fudbal*, koji se još više nego ragbi igrao rukama. Ako ti sistemi mogu da postoje istovremeno, to je zato što nijedan ne pretenduje na suverenitet što se kaže da karakteriše pravne sisteme, u svakom slučaju državne. Međutim, ako se jedna država ocepi, i osnuje suverenu državu, analogija nije potpuno besmislena.

Ne znamo ni kakva je bila reakcija sudije u vezi sa gestom Veba Elisa, a ne znamo ni reakciju ostalih igrača i gledalaca. Ali ono što treba da bude jasno, to je da ako ragbi nije fudbal, to nije toliko zbog sudije, koji bi zloupotrebio svoje diskreciono pravo: to su sami igrači koji su odbacili pravila i sudija koga ta pravila uspostavljaju, da bi uspostavio druga. Ne znam da li se ovde može govoriti o demokratiji. Veb Elis je možda bio jedini, i možda je trebalo čekati izvesno vreme da bi drugi ovom gestu dali konstitujuće značenje, na primer *Ragbi federacija Engleske*, koja je 1871. postavila prva pravila, zamenjena zatim 1886. pravilima Svetske ragbi federacije (IRB) jednom kad su shvatili da bi ragbi mogao da se igra samo kada bi pravila bila zajednička (od 1871. do 1886., različite britanske federacije su proglašavale svoja pravila, što je dovodilo do sporova koji se nisu mogli rešiti u skladu sa pravilima kada su se sastajale ekipe iz različitih federacija). Ja čak sumnjam da bi bilo zanimljivo sa jednog teorijskog stanovišta povezati pojavu ove nove igre sa njenim demokratskim karakterom.

5 O osnivačkom činu i pojmu istorijski prve tvorevine, videti teoriju koju je razvio Kelsen u Hans Kelsen, *Reine Rechtslehre*, 2. izd., Wien, 1960.

6 *Ibid.*

Ali ono što nam omogućava da o ragbiju govorimo kao o jednoj igri koja je drugačija od fudbala nalazi se suštinski u tome da je to igra koja je igrana po svojim pravilima, i da su odluke donošene od strane autoriteta ustanovljenih po tim pravilima proizvodile efekte: na primer, odlikujući jednu ekipu za šampiona sveta u ragbiju.

6 IGRA RUKOM KAO ELEMENT IGRE

18. novembra 2009. na Stadionu Francuska u San Deniju, pariskom predgrađu, fudbalska reprezentacija Francuske igra revanš meč u baražu kvalifikacija za svetsko prvenstvo 2010. u Južnoj Africi protiv Republike Irske. Francuska je dobila prvi meč u Dublinu 0-1 ali su Irci postigli jedan gol u toku utakmice. Treba dakle da se igraju produžeci, u okviru kojih, Tijeri Anri dodiruje loptu rukom pre nego što ju je dodao Vilijamu Galasu (William Gallas) koji je poslao loptu u gol Iraca. Sudija na meču nije Tijeriju Anriju svirao prekršaj igranja rukom. Gol je važeći, irska reprezentacija je eliminisana i ekipa Francuske se plasirala za svetsko prvenstvo u Južnoj Africi gde će doživeti najsramnije trenutke u svojoj istoriji.

Pobednicu nisu oni koji su to zaslužili. Evo to je vrsta prekršaja koja smeta ljubiteljima fudbala. To je greška u suđenju koja nervira ljubitelje fudbala. Ali ovde je navodna greška sudije još veća jer je odlučujuća, i dovodi ponekad do toga da se kaže da pravila nisu poštovana, jer prekršaj igranja rukom nije bio sankcionisan, od samog prekršaja. Ali očigledno, ta navodna greška sudije dobija pravo značenje samo u funkcionisanju postavke sistema. Odluke sudije prema pravilima fudbala ne moraju da budu opravdane i nisu sporne. Sudija donosi svoju odluku samo na osnovu onoga što je video ili informacija koje su mu preneli njegovi asistenti (nema video arbitraže da mu pomogne), ne mora da pravda svoje odluke, o on sam može da promeni svoju odluku sve dok se igra ne nastavi (posle toga nijedan prigovor nije dozvoljen). To je, međutim, bila pozicija FIFA koja se odmah oglasila u vezi sa igranjem rukom Tijerija Anrija: „Nijedan pravni tekst ne dozvoljava da se jedna radnja sankcioniše pošto je promakla nadležnima.“ Štaviše, ona sama je prepoznala da ono što može da predstavlja problem nije bio prekršaj igranja rukom: njena disciplinska komisija je presudila 18. januara 2010. da „prekršaj igranja rukom ne treba da se smatra kao težak prekršaj kakav zahteva član 77a disciplinskog Pravilnika FIFA“ da bi opravdala ne preispitivanje rezultata već sankcije za igrača u budućnosti. Odluka sudije da dosudi gol je validna sa stanovišta fudbalskih pravila, i preršaj igranja rukom igrača je bio validno ocenjen od strane sudije.

Nemoguće je saznati razloge koji su naveli sudiju da prizna gol. Ni zvanične razloge jer ne mora da ih daje, ni stvarne razloge jer da bismo ih saznali trebalo bi da pristupimo metodama psihološkog istraživanja koje nam nisu dostupne.

Možda nije video ruku? Možda je smatrao da nije bilo namerno i da stoga ne treba da bude sankcionisano? Možda je procenio da je pošteno da ne kazni ovaj prekršaj da bi kompenzovao činjenicu da nije dosudio penal za prekršaj koji je nekoliko minuta pre toga napravio jedan irski odbrambeni igrač nad jednim francuskim igračem? Možda je bio umoran? To niko ne zna, niti će ikada saznati, i to svakako nije toliko bitno jer neće moći da ospori validnost te odluke. Sve odluke arbitara, prema pravilima fudbala, su po definiciji ispravne, ali ta ispravnost je očigledno ograničena efektima koje pravila fudbala za njih vezuju.

Govoriti o greškama suđenja nije dakle ništa drugo do uspostavljanja jednog moralnog pogleda u odnosu na ono što je uradio sudija. Moralno stanovište je, međutim, daleko od toga da bude jednoglasno (i u najmanju ruku u slučaju igranja rukom Tijerija Anrija, sudija je u globalu bio vrlo malo kritikovan). Ono što ističe francuski filozof Mišel Ser (Michel Serres) (u vezi sa sudijama u ragbiju, javno kritikovan od strane francuskog internacionalca, Sebastijana Šabala (Sébastien Chabal), što je od strane Francuske ragbi federacije bilo ocenjeno kao disciplinska greška koja nalaže nekoliko meseci suspenzije igrača): „*Sudija greši stalno, ali je on neophodan za igru. I očigledno je da se zbog toga ne osporava, čak i kada pogreši.*“⁷

To pitanje je očigledno samo ilustracija mnogo većeg problema koji se odnosi na primenu pravila jednog normativnog sistema od strane autoriteta koji pravila tog sistema ustanovljavaju u tom cilju. Naravno da bismo mogli da podržimo da su pravila fudbala sasvim nedovoljna, pošto ne zahtevaju da se navedu razlozi za neku odluku, i ne dozvoljavaju da se neka odluka ponovo razmatra. Pa ipak taj argument nije presudan. Nametnuti obavezu obrazlaganja ne obavezuje da se daju pravi razlozi (pravi razlozi, ili istiniti razlozi). I čak ukoliko bi se mogli vratiti na odluku posle meča (prigovor), ili u toku meča (video arbitraža), uvek će postojati jedan trenutak u kojem će odluka postati konačna, tj. koja neće moći više da se preispituje, čak iako bi to neki želeli: bez toga nikada ne bi bilo odluke. Postojanje prigovora usložnjava mehanizam donošenja odluke, i može doneti više pluralizma u preispitivanju i u stanovištima; ali to ne garantuje da će ta stanovišta biti drugačija (ona takođe mogu da dovedu do iste interpretacije činjenica ili da budu jednako delimične). S druge strane, prihvatanje tog potvrđujućeg stanovišta postavlja ozbiljne probleme: jasno je da svi igrači prilagođavaju strategiju u odnosu na stanje na terenu. Ekipe koje rezultatski vodi ne igra na isti način kao ekipa koja nije u prednosti. Ispravljati meč jednom kada je završen, da bi se potvrdili ili poništili golovi se ne ograničava samo na poboljšanje poštovanja pravila: to menja samu igru, jer bi trebalo igrati sve vreme ne znajući rezultat, jer on ne bi bio konačan. Možda bi ta nova igra bila interesantnija, ali to ne bi bila ista igra.

7 *Midi Olympique*, Oktobar 2010.

Verovatno da je vrsta problema koju ilustruje igranje rukom Tijerija Anrija dosta česta u fudbalskoj igri, i reakcije na takvu vrstu grešaka sudije takođe. „*Mano de dios*“ je dozvolila Argentini da eliminiše Englesku na svetskom prvenstvu, da dođe do finala i da osvoji titulu, i možda da reši neke probleme koji izlaze iz okvira fudbala; tačno je, takođe, da je drugi gol Maradone u toku istog meča, koji nazivaju „gol veka“, jednom verovatno bez previše preterivanja, mogao da navede ljubitelje ove lepe igre da ne sude previše strogo prekršaj igranja rukom koji je pokvario prvi. Leo Mesi je izveo imitaciju Maradone do te mere da je učinio isti prekršaj na meču Barselona-Espanjol 2007., što je Serđio Agüero (Sergio Agüero) bio uradio nekoliko godina unazad protiv Atletika. (Molim svoje argentinske prijatelje da ne vide nijednu podmuklost u činjenici da svi ovi primeri ukazuju na igrače iz njihove zemlje; mogao bih da produžim spisak bez kraja i bez obraćanja pažnje na granice, ali to ne bi imalo svrhu). I verovatno ta ista vrsta problema se susreće takođe i u pravu: pravila nisu poštovana, autoriteti ne sankcionišu nužno to kršenje, i posledice koje iz toga mogu da proisteknu.

Ruka Tijerija Anrija je prouzrokovala mnoge reakcije i komentare, uključujući i najviši državni vrh Republike Francuske i Irske. Glavno osećanje u ovim dvema državama bilo je da je Tijeri Anri varao, i da je kvalifikovanje Francuske ukradeno i nepravedno. Rečnik koji dobro pokazuje moralnu ocenu. Ja delim tu ocenu, znajući da ta ocena odražava samo moju emotivnu reakciju u vezi sa time šta bih ja voleo da fudbal bude. Sam Tijeri Anri je, posle meča, uvideo da je učinio prekršaj i procenio da bi bilo fer da se meč ponovo odigra: „*Naravno da mi je krivo zbog načina na koji smo dobili i jako mi je žao zbog Iraca koji stvarno zaslužuju da budu u Južnoj Africi.*“ Ali nijedna od tih ocena nije imala efekta, kao što je FIFA to priznala, na rezultat. Validnost odluke ne zavisi od njenog pravednog ili nepravednog karaktera, nego samo od toga da li je efikasna, i da li je efikasna zato što joj je sistem pravila omogućio da proizvodi efekte. Šta je Tijeri Anri trebalo da uradi da bi se ponašao moralno? Verovatno po onima koji imaju ovu ocenu njegovog ponašanja bi se spontano oglasili: da se igrač zaustavi jednom kada je odigrao rukom, bez dodavanja, ili da prepusti loptu protivniku, ili da je izbaci izvan terena, ili najzad da on sam sudiji signalizira igranje rukom pre nego što sudija nastavi igru, pošto je pokazao da je priznao gol. I zatim, da li bi u tom slučaju sudija trebalo da ga prati, i da ne smatra da je igranje rukom bilo nenamerno. Pa ipak ovakvo ponašanje nije hipotetičko: 2005. na meču Roma-Mesina, Daniel De Rosi je pokazao igranje rukom za jedan gol koji je sudija bio priznao. De Rosi je priznao svoj prekršaj pre nego što je sudija pokazao da se igra nastavi, iako možda pod pritiskom protesta igrača Mesine, i sudija je odluku preinačio i na kraju nije priznao gol. (Molim svoje prijatelje Italijane da ne vide ovu ilustraciju kao dobijanje opštijeg sertifikata fer pleja za italijanske fudbalske igrače, naročito osetljive da pređu preko provokacija Marka Materacija (Marco Materazzi) u finalu svetskog prvenstva 2006. u Nemačkoj). Možemo samo da sa-

njamo da će fudbal igrati isključivo igrači koji imaju do te mere izraženo moralno ponašanje (očigledno ovde govorim o De Rosiju, a ne o Materaciju); sa druge strane, ako bi to bio slučaj, verovatno je da ne bismo imali potrebe za sudijom, i za jednim dinamičnim normativnim sistemom.

7 STRATEŠKO KORIŠĆENJE PRAVILA

Utakmica igrana između Gane i Urugvaja 2. jula 2010. u okviru četvrtine finala svetskog prvenstva u Južnoj Africi je jedan od najzanimljivijih mečeva ovih poslednjih godina: što zbog intenziteta igre i neverovatnog scenarija, što zbog problema koji nameće prekršaj igranja rukom koji je učinio Luis Suarez, a koji je bio odlučujuć za konačan rezultat. Ganci su postigli prvi gol u prvom poluvremenu i Urugvajci su izjednačili u drugom. Pošto se radilo o jednom eliminatornom meču, morao je da se dobije pobednik i, dakle, igrali su se produžeci, u kojima nije bio postignut nijedan gol uprkos sve jačem i jačem presingu igrača Gane. Ganci su bili u napadu i u 120. minutu, u poslednjim sekundama poslednjeg produžetka, igrač Gane Dominik Adija (Dominic Adiyah) glavom je zakačio loptu koja je otišla u pravcu gola i kojoj golman *La Celeste*, Muslera, nije mogao ništa. Luis Suarez, urugvajski napadač, na poziciji zadnjeg igrača u odbrani na liniji gola sa dve ruke sprečava loptu da uđe u gol.

Prekršaj je svima očigledan, i sudija donosi dve odluke u skladu sa pravilima fudbala: 1) Suarez je poništio očiglednu priliku za gol, namerno dodirujući loptu rukama, što dovodi do obaveznog isključenja dosuđenog Suarezu, i 2) pošto je prekršaj učinjen u okviru šesnaesterca dosuđuje penal koji će biti izveden u korist igrača Gane. Sa druge strane, i u skladu sa pravilima fudbala, sudija ne dosuđuje gol jer lopta nije ušla u okvir urugvajskog gola.

Urugvajci ne osporavaju nijednu od dve odluke i Suarez napušta teren u suzama. Asamoah Gian (Asamoah Gyan) koji izvodi penal za Ganu ne uspeva, međutim, da ga pretvori u gol i lopta se odbija od stativ. Kraj utakmice: Ganci su propustili priliku da odu u polufinale i da bi se odlučio pobednik treba da se pristupi izvođenju serije od pet penala. Urugvajci su postigli 4, Ganci 2, i Urugvajci su ti koji nastavljaju takmičenje (biće eliminisani u polufinalu od Holandije, ali će 2011. osvojiti *Copa America* u Argentini, gde će Luis Suarez biti izabran za najboljeg igrača prvenstva).

I ovde je svakako nemoguće znati razloge zbog kojih je Suarez postavio ruke: da li refleksno ili proračunato? Takođe je verovatno nemoguće saznati zašto je Gian šutirao u stativu: da li je to rezultat prevelikog uzbuđenja i nedostatka koncentracije pred neizvestan kraj meča, ili je prosto slučaj? Ali možemo da pretpostavimo da je taj lanac posledica mogao da utiče na koncentraciju i samopouzdanje pet igrača svake ekipe koji su učestvovali u izvođenju penala: na

Gance koji sumnjaju i razmišljaju o svojoj propuštenoj prilici, i Urugvajce koji su imali dosta sreće i koji su se našli u prednosti u pogledu samopouzdanja.

Ono što se čini da je teško osporiti, posebno za one koji misle da pravila uopšte, a posebno fudbalska, prethode njihovoj primeni od strane sudije ili arbitra, je to što je sudija doneo adekvatne odluke koje je mogao da donese prema pravilima da sankcioniše Suarezovo igranje rukom: držao se toga da je igranje rukom bilo voljno (namerno) i nije tražio da sazna da li je to bio refleks, zatim je povukao sve posledice u skladu sa pravilima igre u korist ekipe koja je imala svoju priliku za gol koju je Suarez onemogućio igranjem rukom.

Tako za razliku od igranja rukom Veba Elisa, nije bilo nimalo volje u gestu Luisa Suareza da prezre pravila fudbala, i za razliku od prekršaja Tijerija Anrija, niko ne može da pomisli da razmatra grešku suđenja jer prekršaj nije bio sankcionisan prema pravilima. Ovo je jedan tipičan slučaj gde su pravila funkcionisala na način na koji je trebalo u okviru sistema: proizvela su upravo onakve efekte kakve izriču. Slučaj koji bi trebalo često da se nađe u svakom normativnom sistemu gde jedan autoritet sistema sankcioniše ponašanje aktera na način na koji to pravila sistema predviđaju. Čak ni najveći formalisti ne bi trebalo da pronađu razlog da se žale.

Očigledno je da su okolnosti meča posebne. Očigledno je da je Suarez bio isključen sa meča (biće suspendovan i na narednim mečevima, ali to ovde nije poenta) u kojem je ostalo da se odigra još nekoliko sekundi, i koji se neće nastaviti čak ni da je Gijan postigao penal: sankcija može delovati neefikasno, u toj meri u kojoj ona nije oslabila *La Celeste*, u eliminacionom meču za prolazak dalje, uskraćujući urugvajskoj ekipi mogućnost Suareza da učestvuje u seriji penala koja je usledila po završetku meča, što je nemerljivo sa prednošću koju dobije neka ekipa od isključenja protivničkog igrača u toku igre, ali sa druge strane sankcija je usledila posle prekršaja, koji je učinjen u poslednjem minutu meča; očigledno Ganci nisu postigli penal što je, pošto je ostalo samo nekoliko sekundi igre, bilo odlučujuće i moglo im je doneti pobeđu, ali sa druge strane niko ne može osporavati da je penal bio regularno izveden i da igrač Gane nije bio sposoban da ubaci loptu u okvir gola.

Reakcije na ishod ovog meča su generalno bile oštre u pogledu kvalifikacije Urugvaja, i igranja rukom Luisa Suareza. Često je navođeno poređenje sa igranjem rukom Tijerija Anrija, uz zaključak da se u oba slučaja radilo o lošem postupku, identičnoj prevari, koja je dovela do krađe rezultata. Još bolje: Suarezovo radovanje pošto je Gijan promašio penal, i zatim pošto se Urugvaj kvalifikovao dalje, viđeno je kao protivno duhu igre, dok je Tijeri Anri imao elegancije da prepozna svoju grešku i da se izvini za rezulat. Štaviše, mnogobrojni su oni koji smatraju da je sankcija (isključenje i penal) bila previše blaga, jer svako vidi da bi bez tog prekršaja, Gana postigla pogodak i kvalifikovala se dalje,

a da zbog njega Gana nije postigla pogodak i da je bila eliminisana. Sankcija nije nadoknadila štetu.

Ima najmanje dve razlike koje nisu minorne između igranja rukom Tijerija Anrija i prekršaja Luisa Suareza. Prva je u tome što igranje rukom Tijerija Anrija nije bilo sankcionisano u skladu sa propisima koja važe u fudbalu: iako ne verujem da su ti propisi norme, i ako mislim da su one norme samo u pogledu njihove primene od strane arbitara, dakle čak iako smatram da su ono što se naziva greška u suđenju jednostavno validni efekti koje sistem primenjuje (što je na izvestan način rekao i Ser), mogu da razumem da sa druge tačke gledišta govorimo o grešci u suđenju; što se tiče igranja rukom Luisa Suareza ono je bilo sankcionisano u skladu sa propisima koji važe u fudbalu, i ovde ne vidim nijedan razlog koji bi dozvoljavao da se govori o sudijskom propustu. Druga je u tome da se Tijeri Anri ponašao moralno, tj. u skladu sa fer plejom, u duhu igre, on bi se možda poneo i kao što smo videli da je to uradio De Rosi: signalizirajući svoj prekršaj sudiji pre nego što je igra nastavljena; priznavanje prekršaja i izvinjavanje pošto se već znalo da su se pozitivne posledice prekršaja stekle i da ne mogu više biti razmatrane mi ne deluje nužno moralno ako uzmemo za moral fer plej i duh igre. S druge strane, ako je Suarez svojim ponašanjem pokazao da je video da je načinio prekršaj za koji je njegova ekipa bila sankcionisana, to se nije videlo iz priloženog, zbog posledica meča, negativnih posledica, da li je to bilo nemoralno? Ako primenimo iste kriterijume kao za Tijerija Anrija, biti fer plej i poštovati duh igre se sastoji u tome da se ne traži da se izvuče korist iz počinjenog prekršaja koji ne bi bio sankcionisan, na primer, spontano ga priznajući. Ili Suarez očigledno nije bio u istoj situaciji pošto je njegov prekršaj bio sankcionisan i, dakle, ako je Urugvaj izvukao prednost iz prekršaja koji je Suarez počinio, to nije bio iz razloga što je on promakao sudiji, nego zbog toga kakva je sankcija za prekršaj prema pravilima igre i okolnostima na meču. Dakle, u zavisnosti od toga šta smatramo da je zapravo igra za čiji duh kažemo da treba da bude poštovan. Ovde ne vidim ni zašto bi Suarezovo pokazano zadovoljstvo trebalo da bude nemoralno. Ali ako je to i bio slučaj, to nije nešto što je Suarez uradio na meču (prekršaj protiv pravila igre) što je nemoralno, nego se (posle meča, dakle, nije bilo u vezi sa činjenicama na koje se pravila igre primenjuju) tome radovao. Ili ono što treba smatrati moralnim nije samo to da se izmakne posledicama svog prekršaja, nego naročito činjenica da ne treba učiniti prekršaj. Moralni zahtev koji bi teško bio u skladu sa svakom vrstom kolektivnog života. I sigurno čak i sa pojmom igre. Ono što bi bilo paradoksalno se sastoji u jednom pretpostavljenom duhu igre. To kažem znajući šta je navelo Suareza da učini taj gest. Vrlo je verovatno da je to bio prost refleks, što očigledno isključuje razmatranje o moralnosti ili nemoralnosti refleksa. Dozvolimo najstrožije tumačenje: da je to bilo proračunata radnja koja mu je omogućila da shvati da je ako bude igrao rukom u tom trenutku to jedini način da onemogući trenutnu eliminaciju svoje ekipe (sprečavajući gol koji bi bez igranja rukom bio nepopravljivo postignut budući

da nije više ostalo vremena za igru), da rizikuje indirektnu eliminaciju ako penal bude postignut ali da ostavi šansu bilo da protivnik promaši gol, bilo da urugvajski golman odbrani penal, i najzad da rizikuje da dobije meč ako odigra rukom i penal bude promašen, da urugvajski izvođači penala budu uspešniji od izvođača penala za Ganu. Ukratko, kalkulacija koja polazi od jedne racionalne hipoteze: ne postaviti ruku dovodi do izvesne eliminacije, postavljanje je jedina šansa za mogućnost dobijanja meča. Kalkulacija koja svakako nije daleko od one kojom su se vodili ekonomisti kao Gari Beker (Garry Becker) u ekonomskoj analizi prava.⁸ (Posle Bekera naravno da je mnogo filozofa i teoretičara prava takođe isticalo tu poentu, a da nisu nužno delili pretpostavke analize ekonomije prava). Beker međutim smatra da su mu ovi tipovi kalkulacija došli kada se našao ispred izbora, dok je išao na intervju za posao na univerzitetu u Čikagu, da li da parkira auto na redovnom parkingu koji je daleko od univerziteta, da zakasni i da rizikuje da mu ne dozvole da izađe na intervju, ili da nepropisno parkira auto ispred zgrade gde se održava intervju i da izađe na njega jer je stigao na vreme. Ne znam da li je Gari Beker spontano pre ili posle intervjua tražio nekog policajca da mu ukaže na svoj prekršaj i da mu plati kaznu, što bi u očima nekih ukazivalo na njegovo moralno ponašanje. Ali znam da je doneo odluku na osnovu analize situacije, uzimajući u obzir normativno i druga stanovišta, da bi došao do toga da bi u njegovom interesu bilo bolje da plati kaznu da bi postao profesor Univerziteta u Čikagu, zatim i dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju, nego da rizikuje da ne dobije posao pokušavajući da ne prekrši zakon.

8 IGRA RUKOM NIJE GREŠKA PROTIV IGRE

Prekršaj Suareza, ili onaj Garija Bekera, su najzanimljiviji prekršaji. Oni ne predstavljaju ni prezir u pogledu normativnog sistema kao prekršaj Veba Elisa, ni nesavršenosti tog sistema u primeni pravila koje sistem propisuje, zbog diskrecionog prava sudije, kao što neki kažu u vezi sa igranjem rukom Tijerija Anrija. To su greške prema normativnom sistemu, i one se sankcionišu prema normativnom sistemu; ali te norme koje sankcionišu su izvori, ili ograničenja, za aktere. Počevši od njih mogu se razviti strategije od onih čije ponašanje je regulisano tim normama. Mišel Troper (Michel Troper) beleži u tom smislu, u vezi sa analizom ustava:

Bilo bi apsurdno pretvarati se da jedan Ustav nema nikakvog uticaja na ponašanje, ali ne smemo se prevariti po pitanju prirode tog uticaja. On ne dolazi iz podređivanja principima i pravilima koje sadrži nego iz strategija koje podstiče da se usvoje. Svaki od autoriteta koje postavi i koje osposobi da donose određenu vrstu odluka treba da

8 Videti posebno Gary Becker, Crime and Punishment: An Economic Approach, *The Journal of Political Economy* 1968, n° 76, 169–217.

predvidi ponašanja drugih i da u skladu s tim bira svoje postupke. Ustav je taj koji, distribuirajući kompetencije, odlučuje o strategijama i, dakle, o stilu političke akcije.⁹

Možemo imati moralni pogled na neku radnju ili neku odluku kojom se neka radnja (neka ocena) procenjuje, naravno, pod uslovom da postoje moralne norme. Ali verovatno je da ta radnja i njena ocena nikada neće biti potpuno odvojena od izvesnog uzimanja u razmatranje efikasnih normativnih sistema koji se na nju zapravo odnose: pravila igre za fudbal, takav pravni poredak uopšte. Pozivanje na duh igre (ili na duh konstitucionalizma ili pravde) pretpostavlja da postoji neki duh igre, ili konstitucionalizma, ili onog što je pravedno, drugačiji od onog što pravila igre ili konstitucionalizma, ili prava, ustanovljavaju: jedna *aprioristička* hipoteza gde oni koji je podržavaju imaju teret dokazivanja istine. Sa druge strane, čini se dosta verovatno da radnje na koje se odnosi neki efikasn normativni sistem prouzrokuju barem u delu racionalne analize konfiguracije sistema od strane aktera, i izvora i ograničenja koje sprovodi. Poenta je da u svakoj hipotezi, koja sadrži ocenu moralnosti neke akcije ili neke odluke koja dovodi do neke akcije na koju se odnosi efikasan normativni sistem nije ništa drugo nego imati ocenu moralnosti normativnog sistema i šta njegovo konstituisanje proizvodi: ni Veb Elis, ni Tijeri Anri, ni Luis Suarez¹⁰ nisu počinili prekršaj u drugom smislu osim prema pravilima fudbalske igre, i sudije koje su sudile o radnjama ovih igrača nisu napravili nijednu grešku prema pravilima igre; potvrditi da te radnje i te ocene postavljaju moralni problem nije ništa drugo nego moralna ocena sistema pravila same fudbalske igre; sa druge strane, ako je moralna ocena zasnovana na duhu fudbalske igre ona je nedosledna jer nema duha fudbalske igre van pravila fudbala koja čine tu igru fudbalskom, jer jednostavno ne postoji nešto što se naziva „fudbalska igra“ bez tih pravila.

*Prevod sa francuskog na srpski
Jasna Mitić.*

9 Michel Troper, *Terminer la Révolution*, Paris, Fayard, 17.

10 Posle toga, Suarez je osvojio *Copa America* u Argentini 2011, u okviru kojeg je bio izabran za najboljeg igrača prvenstva. Zatim je bio optuživan krajem 2011. da je izrekao rasističke uvrede u toku jednog meča u engleskom prvenstvu. Može se očigledno dati moralna ocena svakom od ove tri činjenice, i jedna drugačija moralna ocena: koliko me Suarezove sportske činjenice oduševljavaju, toliko mi se svaki akt rasizma kakav god bio gadi. Ali te moralne ocene nisu ništa drugo do očigledno racionalni izrazi naših emocija. Ali ako pod izgovorom da to što akte rasizma koje bi Suarez učinio smatram moralno neprihvatljivim kažem da je neki drugi Suarezov čin, na primer igranje rukom učinjeno u nekom drugom meču ili njegovu izražavanje radovanje moralno neprihvatljivo, ja ne bi moralno ocenjivao taj drugi čin, već bih imao predrasude (ili ovde još tačnije posle-osude), što upravo govori da ne bih više ocenjivao čin nego Suareza kao osobu, i da bih njegovim radnjama pripisivao moralne vrednosti koje vezujem za tu osobu.